

Anadolu Üniversitesi Uluslararası Öğrencilerinin Eskişehir'in Kültürel Miraslarına Ait Farkındalık Düzeyleri*

Anadolu University International Students' Awareness Levels of Eskişehir's Cultural Heritage

Hanane Mokrane,^a Hicran Hanım Halaç^b

^a Doktora Öğrencisi, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
mokranehananel@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9405-5955

^b Prof. Dr., Eskişehir Teknik Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye
hhhalac@eskisehir.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8046-9914

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 16.05.2022

Düzeltilme tarihi: 17.06.2022

Kabul tarihi: 28.06.2022

Anahtar Kelimeler:

Eskişehir,

Tarihi yapılar,

El sanat,

Yemek kültürü

Anadolu Üniversitesi,

TÖMER,

Uluslararası öğrenciler,

Farkındalık.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 16.05.2022

Received in revised form: 17.06.2022

Accepted: 28.06.2022

Keywords:

Eskisehir,

Historical Places,

Handicraft,

Food Culture,

Anadolu University,

TÖMER,

International Students,

Awareness.

ÖZ

Eskişehir, İç Anadolu'nun kuzeybatı kesiminde tarihi değerleri ve kültürel zenginliği ile öne çıkan bir şehirdir. Şehir, tarihlenmesi 9500 yıl öncesine dayanan bölgedeki ilk yerleşim yerlerinden biridir. Çeşitli medeniyetlere ve kültürlere ev sahipliği yapan şehir miras turizmi potansiyeline sahiptir. Eskişehir, birçok Türk şair ve yazarın çıktığı önemli tarihi ve kültürel bir merkez olarak kabul edilmektedir. 2013 yılında UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Başkenti seçilmiş ve daha önce 2013 yılında Türk Dünyası Kültür Başkenti olmuştur. Şehir aynı zamanda "öğrenci şehri" olarak da adlandırılmaktadır. Şehrin üniversitelerindeki yaşam maliyeti ve eğitim kalitesi gibi faktörler, dünyanın her yerinden uluslararası öğrencilerin gelmesine katkıda bulunmaktadır. Eskişehir üniversitelerindeki uluslararası öğrenci sayısı her geçen yıl artmaktadır. Uluslararası öğrencileri Türk üniversitelerinde eğitim almaya çekmenin yollarından biri de Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) 2012 yılında başlattığı Türkiye Burs Programıdır. Bu araştırmada, Eskişehir Anadolu Üniversitesi (TÖMER) Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde öğrenim gören Türkiye Bursları Programı kapsamında Türkiye'ye gelen uluslararası öğrencilerin Eskişehir'in kültürel mirasları hakkında yeterli bilince sahip oldukları hipotezi sorgulanmıştır. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada, anket tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır. 25-30 dakika arasında süren ankette, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında TÖMER'den 71 öğrencinin Eskişehir'in kültürel miraslarına yönelik görüşleri alınmıştır. Toplanan veriler, SPSS 25.0 programı ile betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Öğrencilerin bilinç düzeylerinin farklılık gösterdiği tespit edilmiş ve elde edilen sonuçlar ışığında uluslararası öğrencilerin daha iyi bilinçlendirilmesine yardımcı olacak birtakım öneriler sunulmuştur.

ABSTRACT

Eskişehir is a city that stands out with its historical values and cultural richness in the northwest part of Central Anatolia region. The city is one of the first settlements in the region, dating back 9500 years. The city, which hosts various civilizations and cultures, has the potential for heritage tourism. Eskişehir is recognized as an important historical and cultural center from which many Turkish poets and writers came out. It was selected as the UNESCO Intangible Cultural Heritage Capital in 2013 and was previously the Cultural Capital of the Turkish World in 2013. The city is also called "the student city". Factors such as the cost of living and the quality of education at the city's universities contribute to the influx of international students from all over the world. The number of international students at Eskişehir universities is increasing every year. One of the ways to attract international students to study at Turkish universities is the Türkiye Scholarship Program, which was initiated by the Presidency for Turks Abroad and Related Communities (YTB) in 2012. In this research, the hypothesis that international students coming to Turkey within the scope of the Türkiye Scholarships Program studying at Eskişehir Anadolu University Turkish Teaching Application and Research Center (TÖMER) have sufficient awareness of Eskişehir's cultural heritage was questioned. In this study, in which the quantitative research method was used, data were collected using the questionnaire technique. In the survey, which lasted between 25-30 minutes, the views of 71 students from TÖMER on the cultural heritage of Eskişehir were taken in the 2019-2020 academic year. The collected data were analyzed with the SPSS 25.0 program using descriptive analysis technique. It

has been determined that the awareness levels of the students differ, and in the light of the results obtained, some suggestions are presented to help international students become more conscious.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Mokrane, H. ve Halaç, H. H. (2022). Anadolu Üniversitesi Uluslararası Öğrencilerinin Eskişehir'in Kültürel Miraslarına Ait Farkındalık Düzeyleri *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 8 (1), Yaz, s.112-125.

1. Giriş

Miras, geçmişten kalan mirasımız, bugün yaşadıklarımız ve gelecek nesillere aktardığımızdır. Kültürel ve doğal mirasımız hem yeri doldurulamaz hem de ilham kaynaklarıdır (UNESCO, 2021). Kültürel miras; gelenekler, uygulamalar, yerler, nesnelere, sanatsal ifadeler ve değerler dâhil olmak üzere bir topluluk tarafından geliştirilen ve nesilden nesile aktarılan yaşam biçimlerinin bir ifadesidir. Kültürel miras genellikle somut ve somut olmayan kültürel miras olarak ifade edilmektedir (ICOMOS, 2002). Miras para veya mülkten değil, kültürden, değerlerden ve geleneklerden oluşmaktadır. Kültürel miras, bir topluluğa ait olduğumuz ortak bir bağ anlamına gelmektedir. Tarihimizi ve kimliğimizi temsil eder; geçmişe, bugüne ve geleceğe olan bağımızdır.

Kültürel ve doğal miras, sadece ortaya çıktığı milletin değil, bütün insanlığın paha biçilmez ve yeri doldurulamaz varlıkları arasındadır. Bu en değerli varlıklardan herhangi birinin bozulması veya kaybolması, tüm dünya halklarının mirasının yoksullaşması anlamına gelmektedir. Mirasların bazı bölümleri, istisnai nitelikleri nedeniyle, “olağanüstü evrensel değere” sahip ve kendilerini giderek daha fazla tehdit eden tehlikelere karşı özel korumaya değer olarak kabul edilebilir. Dünya miraslarının mümkün olduğunca doğru bir şekilde tanımlanmasını, korunmasını, muhafaza edilmesini ve sunulmasını sağlamak için UNESCO Üye Devletleri 1972’de Dünya Mirası Sözleşmesini kabul etmişlerdir (UNESCO, 1972). Sözleşme, olağanüstü evrensel değere sahip kültürel ve doğal mirasın tanımlanmasını, korunmasını, muhafaza edilmesini, sunulmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını amaçlamaktadır (UNESCO, 1972: 34). UNESCO, somut kültürel mirasın korunmasına ek olarak, 17 Ekim 2003 tarihinde UNESCO Genel Konferansı tarafından kabul edilen bir UNESCO anlaşması olan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşme aracılığıyla da somut olmayan kültürel mirası korumayı amaçlamaktadır (UNESCO, 2021). Sözleşme, otuz UNESCO Üye Devletinin onaylamasından sonra 2006 yılında yürürlüğe girmiştir (Logan, 2007).

Kültürel mirası korumak ve gelecek nesillere aktarmak, ulusal ve uluslararası yasa ve sözleşmelerle çağdaş toplumların birincil sorumluluğudur. Sürdürülebilir koruma ve yaşatmanın sağlanması, kültürel mirasın değerine ilişkin farkındalığın artırılmasına ve toplumun tüm bireylerinin bu konuda bilinçlendirilmesine bağlıdır (Halaç, Hanane ve Turan, 2019: 202). Belediyeler, Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve il müdürlüğüne bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları ve birçok yerde üniversiteler kültürel miras varlıklarının korunmasına yönelik çeşitli çalışmalara katkı sağlamaktadır. Eskişehir, UNESCO tarafından 2013 Somut Olmayan Kültürel Miras Başkenti olarak tescil edilmiştir. Eskişehir kültürel miras varlıklarının korunması için kamu tüzel kişilerinin ve yerel yönetimlerin önemli çalışmalar yaptığı illerden biridir (Tören, Konak ve Demiral: 2012: 70-71).

Dünya ülkelerinin çoğu, geçmiş dönemlere ve topraklarına yerleşmiş önceki uygarlıklara dayanan kültürel miras öğeleri bakımından zengindir. Türkiye, illerinin çoğunun kültürel miras açısından zengin olduğu ülkelerden biridir. Türkiye’de birçok şehrin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Türkiye, farklı medeniyet gruplarına ev sahipliği yapması nedeniyle birçok kültürel değere sahiptir. Bu değerler arasında örf, yeme kültürü, tarih, müzik, resim, din, mimari yapı ve el sanatları yer almaktadır. Kültürel değerler Türkiye’yi kültür turizmi için uygun bir yer haline getirirse de kültürel mirasın yeterince korunması ve tanıtılması gerekli düzeyde yapılamamaktadır (Türkay ve Özel, 2008: 205).

Pek çok Anadolu şehri çok katmanlı şehirlerdir, yani şehirler iki veya daha fazla farklı dönemin izlerini, kalıntılarını, anıtlarını veya parçalarını içerebilir ve Eskişehir de bu çok katmanlı şehirlerden biridir. Kent,

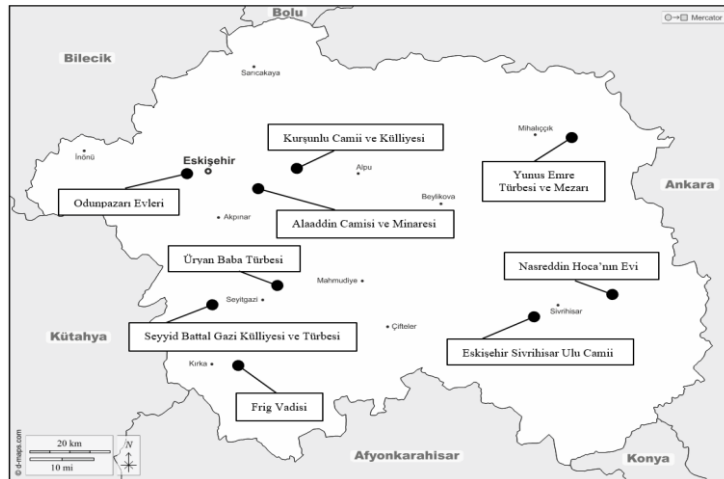
Frigler, Lidyalılar, Roma ve Osmanlı İmparatorlukları gibi birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmıştır (Hakyemez, 2016: 3).

Eskişehir, ilk çağlardan günümüze kadar birçok kültüre ev sahipliği yapmıştır. Şehir, farklı kültürel katmanlardan oluşmaktadır. Her katmanın şehre katacağı bir şekli ve değeri bulunmaktadır. Katmanlar tarafından oluşturulan bu durum, şehre özgü bir oluşumun oluşturulmasına izin vermiştir. Katmanlardaki bu oluşum, ilk çağlardan günümüze kadar her dönemde çeşitli faktörlerin etkisiyle zaman içinde meydana gelmiştir (İlgar, 2015: 26).

Eskişehir kenti içindeki ilk yerleşim, ilkçağda Frigler dönemine ait olan Dorylaion yerleşimidir. Porsuk gibi su kaynakları, kentin verimli tarım ovalara sahip olması ve uygun iklimi kentin bu bölgede kurulmasının en önemli nedenleridir (Doğru, 2005). Frig devletinden sonra kent Lidyalıların ve Perslerin daha sonraki dönemde Romalıların eline geçmiş ve Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma (Bizans) imparatorluğu sınırları içinde kalmıştır (İlgar, 2015: 24).

Eskişehir'deki en eski buluntular Paleolitik ve Mezolitik çağa aittir. Yapılan yüzey araştırmaları ve kazılar, Eskişehir'in Tunç Çağında Anadolu'da önemli bir devlet kuran Hititlerin egemenliğinde belirli bir süre yaşadığını ortaya koymuştur (Darga, 2004: 269–283). Hititlerin yıkılmasından sonra Frigler Batı İç Anadolu bölgesine ve Eskişehir içlerine yerleşmişlerdir. MÖ. 8. yüzyılda Gordion merkezli Frigya krallığını kurmuşlardır (İşcan, 2006: 7; Sivas, 2008: 60–81). Ancak MÖ. 8. yüzyıl sonlarında Kimmerler tarafından tahrip edilmiştir (Tefekçi Sivas, 2001: 93–97; Claerhout ve Devreker, 2008: 26–28). Eskişehir, Friglerden sonra Lidya Krallığı'nın egemenliği altına girmiştir (Sevin, 2003: 266–287). Daha sonra MÖ. 547'den itibaren Perslerin, MÖ. 334'de de Makedonya Kralı Büyük İskender'in egemenliği altına girmiştir. Bu dönemde Galatlar, bir süre Anadolu'da yağma hareketlerinde bulunduktan sonra Ankara ve Eskişehir civarında Galatya Krallığı kurmuşlardır (Sevin, 2007: 102–115). Eskişehir, zengin bir kültürel miras koleksiyonuna sahiptir. Eskişehir 2013 yılında Türk Dünyası Kültür Başkenti ve UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Başkentliği unvanlarını taşımaktadır (Kozak, 2016: 420).

Araştırma kapsamında Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ana sayfasında verilen bilgilere dayalı olarak Eskişehir'in somut ve somut olmayan kültürel mirasından oluşan bir grup seçilmiştir. Eskişehir Valiliği tarafından 2012 Eskişehir, Bilecik ve Bursa Turizm Geliştirme Programı kapsamında yürütülen "Eskişehir İl Kültür Varlıkları Envanterinin Oluşturulması" projesine dayalı olarak Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 3 bin 884 kararı incelenmiş, 507 anıt ve sit alanı incelenmiş, 1673 envanter fişi düzenlenmiştir. Buna dayanarak, aşağıdaki haritada gösterilen şehrin en ünlü kültür varlıklarından Odunpazarı Evleri, Kurşunlu Camii ve Külliyesi, Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Türbesi, Alaaddin Camisi ve Minaresi, Üryan Baba Türbesi, Nasreddin Hoca'nın Evi (Sivrihisar), Yunus Emre Türbesi ve Mezarı, Eskişehir Sivrihisar Ulu Camii, Frig Vadisi (Yazılıkaya) araştırma örneklemleri olarak seçilmiştir (Şekil.1).

Şekil 1. Araştırmada seçilen tarihi yapılar

Somut olmayan kültürel miras unsurları ise el sanatları grubu; gümüş işlemeciliği, lületaşı işlemeciliği, ahşap işlemeciliği, çömlek işlemeciliği ve yemek kültürü grubu; boza, haşhaşlı, çibörek, met helvası, balaban köfte olarak ikiye ayrılmıştır. Şehrin en gözde somut olmayan unsurları seçilmiş ve bunlarla ilgili bilgiler Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü sayfasından alınmıştır.

Eskişehir, geçmiş uygarlıklardan kalma tarihi ve kültürel eserler açısından zengin olmasının yanı sıra doğal güzellikleri ile de dikkat çekmektedir. Öte yandan kentin üniversiteleri de yüksek bir eğitim standardına sahiptir. Eğitim kalitesiyle tanınan şehirdeki üniversitelere eğitimlerini tamamlamak isteyen belirli sayıda uluslararası öğrenci her yıl gelmektedir. Kültürel miraslar kanunla özel korumaya tabi olsa da yenilenmesi ve mirasın farkındalığı, varlığının devamı için esastır. Toplumun tüm üyelerinin, turist ya da uluslararası öğrenciler de dâhil olmak üzere tüm öğrencilerin bilinçlenmesi, kültürel mirasın tam olarak korunmasını sağlamak için çok önemlidir.

Uluslararası öğrenci hareketliliği sadece bilimsel ve akademik bilgiyi artırmakla kalmaz, bunun ötesine geçerek kültürel miras bilgisini de etkiler. Bu öğrencilerin gidecekleri yeni ülkelerin kültürlerini öğrenmeleri ve aktarabilmeleri ise; kültürel miras bilgisini ve farkındalığını gerektirir (Mokrane ve Halaç, 2022: 513). Bu bağlamda yapılan araştırma, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER)'de eğitim gören uluslararası öğrencilerin, Eskişehir'in somut ve somut olmayan kültürel mirasına yönelik farkındalık ve ilgi düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

2. Yöntem

2019-2020 eğitim öğretim yılı içerisinde yapılan bu anket çalışmasına, Eskişehir Anadolu Üniversite'sinde Türkçe öğrenmekte olan toplam 71 uluslararası öğrenci katılmıştır. Söz konusu anket, Eskişehir'deki kültürel miras farkındalığı ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Bu ölçekte öğrencilerin Eskişehir kültürel miraslarına genel olarak farkındalıklarına yönelik toplam 7 ifade sunulmuş ve bu ifadelere ne derece katıldıklarını tespit etmek amacıyla (1: kesinlikle katılmıyorum, 2: katılmıyorum, 3: kararsızım, 4: katılıyorum ve 5: kesinlikle katılıyorum) formunda beşli Likert ölçeği kullanılmıştır. Buna bağlı olarak, öğrencilerin Eskişehir'de yer alan tarihi yapıları ne sıklıkta ziyaret ettiklerini belirlemeye yönelik üçlü Likert sorular (1: ziyaret ettim, 2: ziyaret etmedim, 3: ziyaret etmedim ama biliyorum) hazırlanmıştır. Öte yandan öğrencilerin, Eskişehir'in somut olmayan kültürel miraslarına yönelik bilinç düzeylerini öğrenme amaçlı yine üçlü Likert tipinde (1: izledim, 2: izlemedim, 3: izlemedim ama biliyorum) ve (1: tadına baktım, 2: tadına bakmadım, 3: tadına bakmadım ama biliyorum) sorular düzenlenmiştir. Anket, alan uzmanlarının görüşleri ve önerileri doğrultusunda son haline getirilmiş ve Etik Kurul onayı alınmıştır. Anketin yanıtlanma süresi yaklaşık 20-30 dakikadır. Toplam 80 anket Eskişehir Anadolu Üniversitesi TÖMER merkezinde Türkçe hazırlık yapan uluslararası öğrencilerine uygulanmıştır. Eksik ve hatalı olduğu anlaşılan 9 anket değerlendirme dışı tutularak 71 öğrencinin anketleri değerlendirilmiştir. Katılımcıların kişisel özelliklerine ve Eskişehir'deki kültürel mirasa ilişkin farkındalık düzeylerine yönelik veriler SPSS 25.0 programında kodlanarak analizi yapılmış ve "Frekans", "Yüzdeler", ve "Aritmetik Ortalamalar bağlamında yorumlanmıştır. Katılımcıların cinsiyetlerine göre, farkındalık düzeyleri arasında farklılık olup olmadığını göstermek için T-test ile incelenmiştir. Eğitim seviyesine göre katılımcıların farkındalıklarının farklılık gösterip göstermediği ANOVA analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Uygulama gerçekleştirildiğinde elde edilen nicel bulgulara dayalı olarak yapılan analizlerde Cronbach-Alpha değeri 0,90 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda geliştirilen anketin güvenilirlik katsayısının uygun olduğu görülmektedir.

2.1. Araştırma Soruları

- 1.Uluslararası öğrencilerin, Eskişehir'deki kültürel mirasa ilişkin farkındalık düzeyleri ne durumdadır?
- 2.Uluslararası öğrencilerin, Eskişehir'deki somut olmayan kültürel miras hakkındaki farkındalık düzeyleri ne durumdadır?

3.Uluslararası öğrencilerin, Eskişehir'deki kültürel miraslar hakkındaki farkındalık düzeyleri, cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?

3. Araştırma Bulguları

3.1. Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılan tüm uluslararası öğrencilerinin sayısı 71'dir. Bunlardan 27'si Afrikalı, 34'ü Asyalı, 8'i Avrupalı ve 2'si, Amerikalılardan oluşmaktadır. Katılımın en fazla olduğu ülke, %47,9 oranı ile Asya ülkelerden, en az olduğu il ise, %2,8 oranı ile Amerika ülkelerindedir. Bu öğrencilerden 41'i (%57,7) kadın, 30'u (%42,3) erkektir. Yaş dağılımına bakıldığında 52'si (%73,2) 17-25 yaş arası ve 19'u (%26,8) 26-35 yaş arası yaş arasıdır. Eğitim düzeyi oranları incelendiğinde, 32'si (%45,1) lisans, 31'i (%43,1) yüksek lisans ve 8'i (%11,3) doktora seviyesindedir. Fakülte bölümlerine bakıldığında ankete katılan öğrencilerin 6'sı (%8,5) Edebiyat ve Eğitim Fakültesi, 4'ü (%5,6) Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, 7'si (%9,9) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 22'si (%31) Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1'i (%1,4) Eczacılık Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve Fen Fakültesi, 10'u (%14,1) İletişim Bilimleri Fakültesi ve 2'si (%2,8) Turizm Fakültesinde okuduğu görülmüştür (Tablo1).

Tablo 1. Katılan Uluslararası Öğrencilerin Özellikleri

	Sıklık	Yüzde (%)
Ülkeler		
Afrika Ülkeleri	27	38
Asya Ülkeleri	34	47,9
Avrupa Ülkeleri	8	11,3
Amerika Ülkeleri	2	2,8
Yaş		
17-25	52	73,2
26-35	19	26,8
Cinsiyet		
Kadın	41	57,7
Erkek	30	42,3
Eğitim Düzeyi		
Lisans	32	45,1
Yüksek Lisans	31	43,7
Doktora	8	11,3
Fakülte		
Edebiyat Fakültesi	6	8,5
Eğitim Fakültesi	6	8,5
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi	4	5,6
Fen Bilimleri Enstitüsü	4	5,6
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	7	9,9
Sosyal Bilimler Enstitüsü	22	31
Eczacılık Fakültesi	8	11,3
Mühendislik Fakültesi	1	1,4
İletişim Bilimleri Fakültesi	10	14,1
Fen Fakültesi	1	1,4
Turizm Fakültesi	2	2,8

Not. (N = 71)

3.2. Bulgular

3.2.1. Öğrencilerin Eskişehir'in Kültürel Mirası ile İlgili Genel Farkındalığa İlişkin Bulguları

Öğrencilere Eskişehir'in tarihi ve kültürel varlıklara ilişkin bilgi düzeyleri, müze ziyaretleri, gezmeden önce tarihî yerler ve anıtların özellikleri hakkında araştırma yapıp yapmadıkları, ziyaretlerin öncesinde bilgi toplama ve ziyaret sonrası bilgi edinme durumları, etkinlik/ gezilere katılımları ve Eskişehir'in kültürel mirasının UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmasının önemine ilişkin sorular sorulmuştur (Tablo.2).

Tablo 2. Öğrencilerin Eskişehir'de Kültürel Miras Genel Farkındalık Düzeylerine Göre Frekans, Yüzdeler ve Aritmetik Ortalamaları Dağılımı

Maddeler	1		2		3		4		5		A. O	Sıra
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1 Eskişehir'in bir kültür şehri olduğunu düşünüyorum.	0	0%	6	8,5%	19	26,8%	33	46,5%	13	18,3%	3,75	2
2 Eskişehir'de bulunan tarihî ve kültürel varlıkların farkındayım.	1	1,4%	10	14,1%	28	39,4%	24	33,8%	8	11,3%	3,39	5
3 Eskişehir'deki müzeleri, tarihî yerleri ve/veya anıtları ziyaret ederim.	3	4,2%	3	4,2%	9	12,7%	44	62,0%	12	16,9%	3,83	1
4 Eskişehir'deki tarihî yerleri ve anıtları ziyaret etmeden önce kültürel özelliklerini araştırırım.	4	5,6%	14	19,7%	25	35,2%	20	28,2%	8	11,3%	3,20	6
5 Eskişehir'deki tarihî yerleri ve anıtları gezdikten sonra o yer hakkında yeterli bilgiye sahip olurum.	2	2,8%	9	12,7%	20	28,2%	27	38,0%	13	18,3%	3,56	3
6 Eskişehir'deki kültürel amaçlı etkinliklere ve/veya gezilere katılırım.	3	4,2%	10	14,1%	15	21,1%	35	49,3%	8	11,3%	3,49	4
7 Eskişehir'deki kültürel mirasların UNESCO listesine kaydedilmesi gerektiğini bilirim.	5	7,0%	12	16,9%	31	43,7%	18	25,4%	5	7,0%	3,08	7
Genel aritmetik ortalaması											3,47	

Tablo 2'de, farkındalık düzeyi ölçeğinde oran olarak %1-%1,8 arasındaki değerler yetersiz, %1,81-%2,60 arası değerler düşük, %2,61-%3,40 arası değerler orta, %3,41-%4,20 arası değerler yüksek ve %4,21-%5,00 arası değerler çok yüksek düzey belirlenmiştir. Öğrencilerin Eskişehir'de kültürel miras farkındalığı ile ilgili görüşlerine baktığımızda, üç numaralı madde olan "Eskişehir'deki müzeleri, tarihî

yerleri ve/veya anıtları ziyaret ederim” ifadesi 3,83’lük aritmetik ortalama ile tüm ifadeler arasında değer olarak birinci sırada yer almaktadır. Bir numaralı madde olan “Eskişehir’in bir kültür şehri olduğunu düşünüyorum” ifadesi 3,75’lik aritmetik ortalama ile tüm ifadeler arasında değer olarak ikinci sıradadır. Beş numaralı madde olan “Eskişehir’deki tarihî yerleri ve anıtları gezdikten sonra o yer hakkında yeterli bilgiye sahip olurum” ifadesi 3,56’lık aritmetik ortalama ile tüm ifadeler arasında değer olarak üçüncü sırada girmiştir. Ayrıca beş numaralı madde olan “Eskişehir’deki kültürel mirasların UNESCO listesine kaydedilmesi gerektiğini bilirim” ifadesi 3,08’lik aritmetik ortalama ile tüm ifadeler arasında değer olarak son sırada gelmiştir. Yapılan çalışmada, öğrencilerin Eskişehir’de kültürel mirasa ilişkin farkındalıklarının olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.2. Eskişehir’deki Tarihi Yapılara İlişkin Farkındalık Düzeylerinin Bulguları

Öğrencilerin Eskişehir’deki tarihi yapıları ne sıklıkta ziyaret ettikleri 3’lü Likert (1: ziyaret ettim, 2: ziyaret etmedim, 3: ziyaret etmedim ama biliyorum) ölçeğine göre değerlendirilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Eskişehir’deki Tarihi Yapılara İlişkin Farkındalıklarının Sonuçları

Eskişehir’deki Tarihi Yapılar	Ziyaret ettim		Ziyaret etmedim		Ziyaret etmedim ama biliyorum		A.O
	f	%	f	%	f	%	
1 Odunpazarı Evleri	64	90,1	1	1,4	6	8,5	1,18
2 Kurşunlu Camii ve Külliyesi	20	28,2	39	54,9	12	16,9	1,89
3 Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Türbesi	28	39,4	30	42,3	13	18,3	1,79
4 Alaaddin Camisi ve Minaresi	12	16,9	49	69	10	14,1	1,97
5 Nasreddin Hoca’nın Evi (Sivrihisar)	32	45,1	24	33,8	15	21,1	1,76
6 Yunus Emre Türbesi ve Mezarı	15	21,1	39	54,9	17	23,9	2,03
7 Eskişehir Sivrihisar Ulu Camii	30	42,3	31	43,7	10	14,1	1,72
8 Üryan Baba Türbesi	5	7,0	56	78,9	10	14,1	2,07
9 Frig Vadisi (Yazılıkaya)	7	9,9	56	78,9	8	11,3	2,01
Genel aritmetik ortalaması							1,82

Tablo 3’te yere alan ifadelerle göre, öğrencilerin %90,1’lik oran ile 64’ünün, Eskişehir’deki tarihi yapılardan en çok gittikleri yerin “Odunpazarı Evleri” olduğu görülmüştür. Miras alanlarından en az ziyaret edilen “Üryan Baba Türbesi” ve “Frig Vadisi (Yazılıkaya)” %78,9’luk oran ile öğrencilerin 56’sı tarafından ziyaret edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin %29,9’luk oran ile 17’sinin en bildiği ama ziyaret etmedikleri yerin “Yunus Emre Türbesi ve Mezarı” olduğu ortaya çıkmıştır. “Kurşunlu Camii ve Külliyesi” %54,9’luk oran ile öğrencilerin 39’u, “Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Türbesi” %42,3’lük oran ile öğrencilerin 30’u, “Alaaddin Camisi ve Minaresi” %69’luk oran ile öğrencilerin 49’u, tarafından ziyaret edilmemiştir. “Nasreddin Hoca’nın Evi (Sivrihisar)” %45,1’lik oran ile öğrencilerin 32’si tarafından ziyaret edilmiştir. “Eskişehir Sivrihisar Ulu Camii” %42,3’lük oran ile öğrencilerin 30’u tarafından ziyaret edilmiş ve %43,7’lik oran ile öğrencilerin 31’i tarafından ziyaret edilmemiştir.

Farkındalık düzeyi ölçeğinde oran olarak %1-%1,66 arasındaki “ziyaret etmedim ama biliyorum”, %1,67-%2,33 arası “ziyaret etmedim” ve %2,33-%3,00 arası “ziyaret ettim” olarak kabul edilecek olursa; öğrencilerin Eskişehir’in kültürel miras alanlarına ilişkin olarak farkındalıklarının genel aritmetik ortalamasına göre (A.O.=1,82), tarihi yapıları ziyaret etmedikleri ve bu miraslar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Eskişehir'in Tarihi Yapılarına İlişkin Farklılıklarının T-testi Sonuçları

Cinsiyetiniz	N	Ortalama	Standart sapma	T	P
Kadın	41	2,0813	0,21646	-0,124	0,901
Erkek	30	2,1270	0,18979		

Tablo 4'e göre, örnekleme oluşturan öğrencilerin Eskişehir'in tarihi yapılarına ilişkin farklılık düzeylerinin, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup T-testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark, istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmemiştir [(t=0,124, p=0,901) ve (p>0,05)].

Tablo 5. Öğrencilerin Eğitim Düzeylerine Göre Eskişehir'in Tarihi Alanlarına İlişkin Farklılıklarının ANOVA Testi Sonuçları

Eğitim düzeyi	N	Ortalama	Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Lisans	32	1,8542	Gruplararası	0,129	2	0,064	0,806	0,451
Yüksek Lisans	31	1,7778	Gruplarıçi	5,443	68	0,080		
Doktora	8	1,8889	Toplam	5,572	70			
Toplam	71							

Tablo 5'ten de görüleceği üzere, öğrencilerin Eskişehir'in tarihi alanlarına ilişkin farklılıklarının, eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda eğitim düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur [(F=0,806, p=0,451) ve (p>0,05)].

3.2.3. Eskişehir'deki Somut Olmayan Kültürel Miraslara İlişkin Farklılık Düzeylerinin Bulguları

El Sanatları

Araştırmada, 3'lü Likert ölçeğine dayalı olarak Eskişehir'deki somut olmayan kültürel mirasa ilişkin farklılık düzeylerinin sonuçlarını göstermektedir. Öğrencilerin el sanatlarını ne sıklıkta izledikleri (1: izledim, 2: izlemedim, 3: izlemedim ama biliyorum) yöresel yemeklerin ne sıklıkta tadına baktıkları (1: tadına baktım, 2: tadına bakmadım, 3: tadına bakmadım ama biliyorum) 3'lü Likert ölçeğine dayalı olarak sorgulanmıştır.

Tablo 6. Öğrencilerin Eskişehir’deki El Sanatlarına İlişkin Farkındalıklarının Sonuçları

Eskişehir’deki Somut Olmayan Kültürel Miraslar – El Sanatları	İzledim		İzlemedim		İzlemedim ama biliyorum		A. O
	F	%	F	%	F	%	
1 Gümüş İşlemciliği	3	4,2	57	80,3	11	15,5	2,11
2 Lületaşı İşlemciliği	13	18,3	45	63,4	13	18,3	2,00
3 Ahşap İşlemciliği	12	16,9	51	71,8	8	11,3	1,94
4 Çömlek İşlemciliği	9	12,7	39	54,9	23	32,4	2,20
Genel aritmetik ortalaması							2,06

Tablo 6’da incelendiğinde, öğrencilerin %18,3’lük oran ile 13’ü Eskişehir’deki el sanatlarından en çok izlediklerinin “Lületaşı İşlemciliği” olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda %80,3’lük oran ile 57’sinin somut olmayan kültürel miras olan el sanatlarından en az izlediklerinin “Gümüş İşlemciliği” olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin en çok farkında olup izlemedikleri el sanatının %32,4’lük oran ile “Çömlek İşlemciliği” olduğu bulunmuştur. Öğrenciler “Ahşap İşlemciliği” %71,8’lik oran ile 51’inin izlemedikleri anlaşılmıştır.

Farkındalık düzeyi ölçüğünde oran olarak %1-%1,66 arasındaki “izlemedim ama biliyorum”, %1,67-%2,33 arası “izlemedim” ve %2,33-%3,00 arası “izledim” olarak kabul edilecek olursa; öğrencilerinin Eskişehir’in el sanatlarına ilişkin farkındalıklarının genel aritmetik ortalamasına göre (A.O.=2,06) yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmektedir.

Tablo 7. Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Eskişehir’in Tarihi Yapılarına İlişkin Farkındalıklarının T-testi Sonuçları

Cinsiyetiniz	N	Ortalama	Standart sapma	T	P
Kadın	41	2,0813	0,21646	-2,034	0,046
Erkek	30	2,1270	0,18979		

Tablo 7’ye göre, çalışmaya katılan öğrencilerin Eskişehir’in tarihi yapılarına ilişkin farkındalık düzeylerinin, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup T-testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir [(t=2,034, p=0,046) ve (p<0,05)]. Söz konusu farklılık kız öğrenciler lehine bir yönelim göstermektedir.

Tablo 8. Öğrencilerin Eğitim Düzeylerine Göre Eskişehir'in El Sanatlarına İlişkin Farklılıklarının ANOVA Testi Sonuçları

Eğitim düzeyi	N	Ortalama	Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Lisans	32	2,0469	Gruplararası	0,019	2	0,009		
Yüksek Lisans	31	2,0726	Gruplarıçi	13,196	68	0,194	0,048	0,953
Doktora	8	2,0938	Toplam	13,215	70			
Toplam	71	2,0634						

Tablo 8'de veri toplama aracını yanıtlayan öğrencilerin, Eskişehir'in el sanatlarına ilişkin farklılıklarının, eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda eğitim düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır [(F=0,048, p=0,953) ve (p>0,05)].

Yemek Kültürü

Eskişehir'in yemek kültürü, 3'lü Likert ölçeğine (1: tadına baktım, 2: tadına bakmadım, 3: tadına bakmadım ama biliyorum) dayalı olarak öğrencilere sorulmuştur.

Tablo 9. Öğrencilerin Eskişehir'deki Yemek Kültürüne İlişkin Farklılıklarının Sonuçları

Eskişehir'deki Somut Olmayan Kültürel Miraslar-Yemek Kültürü	Tadına baktım		Tadına bakmadım		Tadına bakmadım ama biliyorum		A. O
	f	%	f	%	f	%	
1 Boza	22	31	31	43,7	18	25,4	1,94
2 Haşhaşlı	9	12,7	51	71,8	11	15,5	2,03
3 Çibörek	47	66,2	7	9,9	17	23,9	1,58
4 Met helvası	21	29,6	40	56,3	10	14,1	1,85
5 Balaban köfte	20	28,2	31	43,7	20	28,2	2,00
Genel aritmetik ortalaması							1,88

Tablo 9'daki analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin %66,2'lik oran ile 47'sinin Eskişehir'in yemek kültüründeki en çok tadına baktıkları kültürel mirasın Çibörek olduğu ortaya çıkmıştır. Tadını en az deneyimledikleri Haşhaşlı %71,8'lik oran ile 51 öğrenci tarafından deneyimlenmiştir. Öğrencilerinin bildikleri ama tadına bakmadıkları yemek ise '%25,5'lik oran ile "Boza" olmuştur. 40 öğrencinin Met Helvasının 43 öğrencinin de Balaban Köftenin tadına bakmadıkları tespit edilmiştir. Met helvasının %56,3'lük oran ile 40, Balaban Köftenin %43,7'lik oran ile 31 öğrencinin tadına bakmadıkları tespit edilmiştir.

Farkındalık düzeyi ölçeğinde oran olarak %1-%1,66 arasındaki “tadına bakmadım ama biliyorum”, %1,67-%2,33 arası “tadına bakmadım” ve %2,33-%3,00 arası “tadına baktım” olarak kabul edilecek olursa; öğrencilerinin Eskişehir’in yemek kültürüne ilişkin farkındalıklarının genel aritmetik ortalamasına göre (A.O.=1,88) yeterince tanıdık olmadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 10. Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Eskişehir’in Yemek Kültürüne İlişkin Farkındalıklarının T- testi Sonuçları

Cinsiyetiniz	N	Ortalama	Standart sapma	T	P
Kadın	41	2,0813	0,21646	-1,352	0,181
Erkek	30	2,1270	0,18979		

Tablo 10’den anlaşılacağı üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin Eskişehir’in yemek kültürüne ilişkin farkındalık düzeylerinin, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup T-testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmemiştir [(t=0,1,352, p=0,181) ve (p>0,05)].

Tablo 11. Öğrencilerin Eğitim Düzeylerine Göre Eskişehir’in Yemek Kültürüne İlişkin Farkındalıklarının ANOVA Testi Sonuçları

Eğitim düzeyi	N	Ortalama	Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Lisans	32	1,8500	Gruplararası	0,144	2	0,072		
Yüksek Lisans	31	1,8774	Gruplarıçi	11,014	68	0,162		
Doktora	8	2,0000	Toplam	11,158	70		0,445	0,643
Toplam	71	1,8789						

Tablo 11’den anlaşılacağı üzere, öğrencilerin Eskişehir’in yemek kültürüne ilişkin farkındalıklarının, eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda eğitim düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [(F=0,445, p=0,643) ve (p>0,05)].

4. Sonuçlar ve Öneriler

Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, TÖMER Merkezinde Türkçe hazırlık yapan uluslararası öğrencilerin, Eskişehir’in kültürel mirası ile ilgili farkındalık düzeyleri konulu araştırma bulgularına dayanılarak elde edilen sonuçlar aşağıda sıralanmaktadır:

Eskişehir’in Kültürel Miraslarına İlişkin Genel Farkındalık Düzeyleri:

Araştırma verilerinden elde edilen bilgilere göre; uluslararası öğrencilerin Eskişehir’in kültürel miraslarına ilişkin genel bilgi ve farkındalığa sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin Eskişehir’de, müzeleri, tarihî yerleri veya anıtları ziyaret etmeye ve şehrin kültürel mirası hakkında bilgi edinmeye büyük ölçüde motive oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin Eskişehir’in kültürel mirasının UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne alınmasının gerekliliğinin farkında oldukları sonucuna varılmıştır.

Eskişehir’deki Tarihi Yapılara İlişkin Farkındalık Düzeyleri:

Öğrencilerin Eskişehir’in kültürel miras alanlarını ziyaret etmedikleri ve bu miraslar hakkında yeterli bilgi ve farkındalığa sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin demografik özelliklerinin, cinsiyet ve eğitim düzeyinin Eskişehir’in kültürel miras alanlarına ilişkin farkındalık düzeylerini etkilemediği görülmektedir.

Öğrencilerin Eskişehir’deki en bildiği ve en çok ziyaret ettikleri yerin “Odunpazarı Evleri” olduğu anlaşılmaktadır. Bu tarihi yerin öğrenciler tarafından ziyaretinin yüksek oranda olmasının nedeni, alanın şehir merkezinde yer almasıyla açıklanabilir.

Eskişehir’deki Somut Olmayan Kültürel Miraslara İlişkin Farkındalık Düzeyleri:

Öğrencilerin Eskişehir’in somut olmayan kültürel miraslarına ilişkin olarak yeterli bilgi ve farkındalığa sahip olmadıkları belirlenmiştir.

El Sanatları

Öğrencilerin Eskişehir’in el sanatlarına ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir.

Öğrencilerin Eskişehir’deki el sanatlarından en çok izledikleri Lületaşı İşlemeciliğidir. En az izlediklerinin “Gümüş İşlemeciliği” ve en çok farkında olup izlemedikleri el sanatının “Çömlek İşlemeciliği” olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin, cinsiyet özelliklerine göre Eskişehir’in somut olmayan kültürel miraslarına ilişkin farkındalık düzeylerinin farklılaştığı görülmüştür. Söz konusu farklılık kız öğrenciler lehine bir yönelim göstermektedir.

Öğrencilerin, Eskişehir’in el sanatlarına ilişkin farkındalıklarının, eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Yemek Kültürü

Öğrencilerin Eskişehir’in yemek kültürüne ilişkin olarak farkındalıklarının yeterli olmadığı anlaşılmıştır.

Öğrencilerin Eskişehir’in yemek kültüründen en çok tadına baktıkları Çibörektir. En az deneyimledikleri haşhaşlı ve öğrencilerin bildikleri ama tadına bakmadıkları yemek kültürü kapsamındaki tat ise bozadır.

Öğrencilerin Eskişehir’in yemek kültürüne ilişkin farkındalıkları, eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Eskişehir’in yemek kültürüne ilişkin farkındalık düzeylerinin, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Araştırma bulgularından yola çıkılarak Eskişehir’de Anadolu Üniversitesi TÖMER merkezinde öğrenim gören öğrencilerin Eskişehir’in kültürel miras unsurlarına yönelik farkındalık ve deneyimlerini artırmak için şu önerilerde bulunulabilir:

- Eskişehir, Türk Dünyası Kültür Başkenti ve UNESCO tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Başkentliği unvanlarını taşımaktadır. Bu bağlamda yıl boyunca, özellikle tatillerde, Eskişehir’deki Anadolu Üniversitesi TÖMER Merkezi’nde uluslararası öğrencilere yönelik kültürel etkinlikler düzenlenmelidir.
- Uluslararası öğrencilere, Eskişehir’in kültürel mirasını tanıtmak için müzelere, tarihi yerlere ve anıtlara uygulamalı geziler düzenlenmelidir.

- Özellikle Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ile ilgili olmak üzere, kültürel mirasın korunmasına yönelik eğitim kursları verilmelidir.
- Uluslararası öğrencilerin Eskişehir'deki kültürel mirasa yönelik farkındalıklarını artırmak için Türkçe Öğretimi Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde (TÖMER) öğrenciler arasında kültürel miras yarışmalarına ağırlık verilmesi önerilmektedir.
- Dersler sırasında Eskişehir'in kültürel mirası ile ilgili kısa film ve videoların paylaşılması, uluslararası öğrenciler arasında farkındalık yaratılmasında etkili olabilir.
- Gelenek ve görenekleriyle yakından ilgili olan Eskişehir, zengin bir yemek kültürüne ve el sanatlarına sahiptir. Eskişehir'de özellikle Lületaşı, Ahşap ve Çömlek İşlemciliği deneysel el sanatları kursları, öğrencilerin somut olmayan miras konusunda farkındalıklarının artmasına katkı sağlayabilir.
- El sanatlarının ürünü olan hediyelik eşyalar, öğrencilerin şehrin somut olmayan mirasına yönelik meraklarını artırabilir.
- Türkçe dil eğitimi boyunca, TÖMER merkezi tarafından uluslararası öğrenciler için birçok kültürel etkinlik düzenlenmektedir. Eskişehir'in yemek kültürünün öğretileceği etkinliklere de yer verilebilir.
- Gerçekleştirilen bu araştırma, Eskişehir'deki Anadolu Üniversitesi TÖMER Merkezinde Türkçe hazırlık yapan uluslararası öğrencilerin Eskişehir'deki kültürel miras varlıklarına ilişkin farkındalık ve bilgi düzeylerini araştırmaktadır. İleride yapılacak araştırmalarda ise Eskişehir üniversitelerinde öğrenim gören tüm uluslararası öğrencilerin Eskişehir'in kültürel mirasına ilişkin farkındalık ve bilgilerini ölçmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca bu araştırma sadece Anadolu Üniversitesi ile sınırlı kalmayıp, başka şehirlerde ve üniversitelerde de uygulanmalıdır.

Kaynakça

- Claerhout, İ., Derveker, J. (2008). *Ana Tanrıça'nın Kutsal Kenti Pessinus*. (Çev: B. Avunç). İstanbul: Homer Kitapevi.
- Darga, M. (2004). Şarhöyük-Dorylaion (Eskişehir) Kazılarında Hitit Buluntuları (1989-2003). 60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan Anadolu'da Doğdu. İstanbul: Ege Yayınları.
- Doğru, H. (2005). XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı. Eskişehir: Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları.
- Hakyemez, D. (2016). Changing city identity: the case of Eskişehir Middle East Technical University. Master's thesis.
- Halaç, H. H., Mokrane, H., ve Turan, S. (2019). TÖMER Öğrencilerinin Kültürel Miras ve Koruma Farkındalığı; Eskişehir Anadolu Üniversitesi Örnekleme. *Journal of Awareness*, 4(2), 185-204. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/333238972_TOMER_OGRENCILERININ_KULTUREL_MIRAS_VE_KORUMA_FARKINDALIGI_ESKISEHIR_ANADOLU_UNIVERSITESI_ORNEKLEMI

- ICOMOS, (2002). International Cultural Tourism Charter. Principles And Guidelines For Managing Tourism At Places of Cultural And Heritage Significance. ICOMOS International Cultural Tourism Committee.
- İlgar, E. (2015). Kent Kimliği ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir örneği, Anadolu University, Doctoral Dissertation
- İşcan, N. (2006). Eskişehir Tarih Şehri. Eskişehir: İşcan Yayınları.
- Kozak, M. A. (2013). Türk Kültür Başkenti Olmasının Ardından Eskişehir. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(36), 419-428. Erişim Adresi: <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/19639/19639.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Logan, William S. (2007). Closing Pandora's Box: Human Rights Conundrums in Cultural Heritage. In Silverman, Helaine; Ruggles, D. Fairchild (eds.). Cultural heritage and human rights. New York, NY: Springer. ISBN 9780387713137. OCLC 187048155.
- Mokrane, H., Halaç, H.H. (2022). Anadolu Üniversitesi Uluslararası Öğrencilerin Ülkelerine Yönelik Kültürel Miras Farkındalık Düzeyleri, Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 8(51), 512-521. Erişim Adresi: https://journalofsocial.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=61792
- Sevin, V. (2003). Anadolu Arkeolojisi. İstanbul: Der Yayınevi.
- Sevin, V. (2007). Anadolu'nu Tarihi Coğrafyası I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sivas, T. (2008). Frigler (Midas'ın Ülkesi Anadolu). National Geographıg Dergisi. Ocak 59-79.
- Tören, E., Konak, N., ve Demiral, G. N. (2012). Eskişehir'in Kültürel Miras Varlıklarının Korunmasında Kamu Kurumlarının Rolü. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(2), 69-88. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/296638022_ESKISEHIR'IN_KULTUREL_MIRAS_VARLIKLARININ_KORUNMASINDA_KAMU_KURUMLARININ_ROLU
- Türkay, O., Özel, G. (2008). Kültür Turizmine Katılanların Özellikleri ve Beklentileri. VII. Geleneksel Turizm Paneli, (Ed: B.Zengin). Sakarya: Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 204-224.
- UNESCO, (2021). World Heritage. <https://whc.unesco.org/en/about/> (Erişim Tarihi: 5.01.2022) States Parties to the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.
- UNESCO, (1972). Basic texts of the 1972 world heritage convention. UNESCO. World Heritage Centre.